

СУБ'ЄКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ВОЛОДІТИ, КОРИСТУВАТИСЯ І РОЗПОРЯДЖАТИСЯ РЕЗУЛЬТАТАМИ СВОЄЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Уваров А.О.,

*здобувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету*

Уваров А.О. Суб'єкти конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності

Статтю присвячено дослідженню питання суб'єктів конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності. Встановлено, що коло суб'єктів конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності складають: суб'єкти авторського права (автори творів, їх спадкоємці та особи, які набули права на твори відповідно до договору чи закону); виконавці творів, їх спадкоємці та особи, які набули суміжні права відповідно до договору чи закону щодо виконань; виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм; виробники відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм; організації мовлення та їх правонаступники (суб'єкти суміжних прав); автор наукового відкриття; суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок (винахідник, автор промислового зразка; інші особи, які набули прав на винахід, корисну модель та промисловий зразок за договором чи законом); суб'єктами права інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу (автор компонування напівпровідникового виробу; інші особи, які набули прав на компонування напівпровідникового виробу за договором чи законом); суб'єкти права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію (автор раціоналізаторської пропозиції та юридична особа, якій ця пропозиція подана); суб'єкти права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин (автор сорту рослин, породи тварин; інші особи, які набули майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин за договором чи законом); фізичні та юридичні особи, які є суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку; фізичні та юридичні особи, які є суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційне найменування.

Акцентовано увагу на незалежності авторського права та права власності на матеріальний об'єкт (матеріальний носій), яка проявляється через: 1) зміст особистих немайнових прав та майнових прав суб'єкта авторського права; 2) право власності на матеріальний об'єкт (володіння, користування та розпорядження ним).

Ключові слова: конституційне право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності, суб'єкти конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності, право власності, інтелектуальна власність.

Uvarov A.O. Subjects of the constitutional right to own, use and dispose

The article is devoted to the study of the subjects of the constitutional right to own, use and dispose of the results of their intellectual activity. It is established that the range of subjects of the constitutional right to own, use and dispose of the results of their intellectual activity are: subjects of copyright (authors of works, their heirs and persons who have acquired the rights to works in accordance with the contract or law); performers of works, their heirs and persons who have acquired related rights in accordance with the contract or the law on performances; producers of phonograms, their heirs (successors) and persons to whom related property rights in relation to phonograms have been legally transferred; videogram producers, their heirs (successors) and persons to whom related property rights in relation to videograms have been legally transferred; broadcasting organizations and their successors (subjects of related rights); author of a scientific discovery; subjects of intellectual property rights to an invention, utility model, industrial design (inventor, author of an industrial design; other persons who have acquired rights to an invention, utility model and industrial design under contract or law); subjects of intellectual property rights to the layout of the semiconductor product (author of the layout of the semiconductor product; other persons who have acquired

the rights to the layout of the semiconductor product under the contract or law); subjects of intellectual property rights to the innovation proposal (the author of the innovation proposal and the legal entity to which the proposal is submitted); subjects of intellectual property rights to a plant variety, animal breed (author of a plant variety, animal breed; other persons who have acquired intellectual property rights to a plant variety, animal breed under contract or law; natural and legal persons who are subjects intellectual property rights to a trademark, individuals and legal entities that are subjects of intellectual property rights to a commercial name. Emphasis is placed on the independence of copyright and ownership of the material object (material carrier), which is manifested through: 1) the content of personal non-property rights and property rights of the subject of copyright; 2) ownership of a material object (possession, use and disposal).

Key words: constitutional right to own, use and dispose of the results of their intellectual activity, subjects of the constitutional right to own, use and dispose of the results of their intellectual activity, property right, intellectual property.

Постановка проблеми. Статею 41 Конституції України кожному гарантовано право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1]. Відповідно до ст. 418 Цивільного кодексу України особа має особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності [2]. Судова практика у справах, що випливають з відносин, пов'язаних зі створенням і використанням об'єктів авторського права і суміжних прав свідчить, що на практиці виникає ряд труднощів в застосуванні законодавства України, яке регулює ці правовідносини, що призводить як до не правильного його застосування, так і до відсутності її однаковості (єдності). Питання суб'єктів конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності є дискусійним і серед науковців.

Мета дослідження – встановити коло суб'єктів конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності.

Стан опрацювання цієї проблематики. В науці конституційного права питання суб'єктів того або іншого конституційного права підіймалося в працях Ю. Бисаги [3], Л. Дешко [4; 5] та ін. Питання конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності піднімалося в наукових статтях Бисаги Ю.М. [6], Бисаги Ю.Ю. [7], Волкова В.Д. [8; 9], Дешко Л.М. [10; 11; 12; 13], Нечипорук Г.Ю. [14] та ін. Водночас, комплексні дослідження, в яких було б виявлено коло суб'єктів конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності, відсутні. Непоодинокі науковці ототожнюють право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності та суб'єктів авторського права.

Отже, дослідження питання суб'єктів конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності є актуальним і для науки конституційного права, і з практичної точки зору.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 1 ст. 418 ЦК України «Право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом», а згідно з п. 2 ст. 418 ЦК України «Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом» та відповідно до п. 3 ст. 418 ЦК України «Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом» [2].

Авторське право виникає в силу факту створення виключно інтелектуальною творчою працею саме автора чи співавторів твору науки, літератури і мистецтва. Отже, суб'єктом авторського права є: 1) автор твору науки, літератури, мистецтва; 2) співавтори твору науки, літератури, мистецтва.

Стаття 421 Цивільного кодексу України закріплює коло суб'єктів права інтелектуальної власності. Так, відповідно до п. 1 ст. 421 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору [2]. Таким чином, суб'єктами права інтелектуальної власності є: 1) творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності; 2) інші особи, яким належать особисті немайнові права; 3) інші особи, яким належать майнові права інтелектуальної власності.

Суб'єкти авторського права визначаються в ст. 435 ЦК України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 435 ЦК України первинним суб'єктом авторського права є автор твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається

ся фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства) [2]. Згідно з ч. 2 ст. 435 ЦК України суб'єктами авторського права є також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону [2]. Отже, суб'єктами авторського права є: 1) автор твору; 2) інші фізичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону; 3) інші юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону. Автор твору є первинним суб'єктом авторського права, вторинними суб'єктами авторського права є інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону.

Згідно зі ч. 2 ст. 429 ЦК України юридична особа може набувати права суб'єкта права інтелектуальної власності на твір, який створений у зв'язку з виконанням трудового договору, або відповідно до ч. 2 ст. 430 ЦК України - який створено за замовленням [2]. Набувати права суб'єкта права інтелектуальної власності на твір може і фізична особа - суб'єкт підприємницької діяльності.

Згідно з ч. 1 ст. 436 ЦК України авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення [2]. Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору [2].

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 р. № 5 «особи, які надали автору технічну допомогу (друк, коректування тощо), не можуть визнаватися співавторами твору» [15]. Згідно з п. 23 вище зазначеного Пленуму Верховного Суду України «Співавторством є також авторське право на інтерв'ю (телерадіоінтерв'ю). Співавторами такого інтерв'ю є особа, яка дала інтерв'ю, та особа, яка його взяла» [15]. Отже, співавторами інтерв'ю є такі особи: 1) особа, яка дала інтерв'ю; 2) особа, яка взяла інтерв'ю.

Згідно з п. 1 ст. 450 ЦК України первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення [2]. Згідно з ч. 2 ст. 450 ЦК України суб'єктами суміжних прав є також інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону [2].

Отже, суб'єктами суміжних прав є: виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення, інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону. Такі суб'єкти поділяються на первинних і вторинних. Первинними суб'єктами суміжних прав є: виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення. Вторинними суб'єктами суміжних прав є інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону.

При цьому, не набувають прав інтелектуальної власності на об'єкти суміжних прав особи, які здійснювали виключно технічні функції в процесі виконання твору, виготовлення фонограм чи відеограм, здійснення передачі організації мовлення.

Відповідно до п. 20 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 р. № 5 «авторське право на твір і право власності на матеріальний об'єкт, у якому втілено твір, не залежать одне від одного» [15]. Так, особа, придбавши книгу, стає її власником, але не набуває авторських прав на твір. Або особа, яка придбала лікарський засіб, набуває право власності на нього, але не набуває право власності, наприклад, на патент [16; 17; 18].

Отже, акцентуємо увагу на незалежності авторського права та права власності на матеріальний об'єкт (матеріальний носій), яка проявляється через: 1) зміст особистих немайнових прав та майнових прав суб'єкта авторського права; 2) право власності на матеріальний об'єкт (володіння, користування та розпорядження ним).

Відповідно до ст. 458 ЦК України автором наукового відкриття - встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання – є автор наукового відкриття.

Придатним для набуття права інтелектуальної власності може бути і винахід, якщо він, відповідно до закону, є новим, має винахідницький рівень і придатний для промислового використання (ст. 459 ЦК України). Згідно зі ст. 463 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є: 1) винахідник, автор промислового зразка; 2) інші особи, які набули прав на винахід, корисну модель та промисловий зразок за договором чи законом.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу відповідно до ст. 473 ЦК України є: 1) автор компонування напівпровідникового виробу; 2) інші особи, які набули прав на компонування напівпровідникового виробу за договором чи законом.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана (ст. 483 ЦК України).

Суб'єктами права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин є: 1) автор сорту рослин, породи тварин; 2) інші особи, які набули майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин за договором чи законом (ст. 486 ЦК України).

Відповідно до ст. 489 ЦК України право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку, як і суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційне найменування є фізичні та юридичні особи. Саме ж право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати і фізичним, і юридичним особам, причому може одночасно належати і кільком фізичним та (або) юридичним особам.

Висновки. Встановлено коло суб'єктів конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності: суб'єкти авторського права (автори творів, їх спадкоємці та особи, які набули права на твори відповідно до договору чи закону); виконавці творів, їх спадкоємці та особи, які набули суміжні права відповідно до договору чи закону щодо виконань; виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм; виробники відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм; організації мовлення та їх правонаступники (суб'єкти суміжних прав); автор наукового відкриття; суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок (винахідник, автор промислового зразка; інші особи, які набули прав на винахід, корисну модель та промисловий зразок за договором чи законом); суб'єктами права інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу (автор компонування напівпровідникового виробу; інші особи, які набули прав на компонування напівпровідникового виробу за договором чи законом); суб'єкти права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію (автор раціоналізаторської пропозиції та юридична особа, якій ця пропозиція подана); суб'єкти права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин (автор сорту рослин, породи тварин; інші особи, які набули майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин за договором чи законом; фізичні та юридичні особи, які є суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку; фізичні та юридичні особи, які є суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційне найменування .

Акцентовано увагу на незалежності авторського права та права власності на матеріальний об'єкт (матеріальний носій), яка проявляється через: 1) зміст особистих немайнових прав та майнових прав суб'єкта авторського права; 2) право власності на матеріальний об'єкт (володіння, користування та розпорядження ним).

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Dешко Л. М., Бисага Ю.М., Заборовський В.В. Protection of human rights by the Constitutional Court of Ukraine in the field of health care. *Georgian Medical News*. 2019. №9 (294). P. 165-171.
4. Dешко Л. The principle of «de minimis non curat praetor» in International Law. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. №4. С. 5-15.
5. Dешко Л. The Subjective Legal Right Structure to Apply to the International Judicial Institutions or to the Relevant Bodies of International Organizations. *Ценности и интересы современного общества: материалы Международной научно-практической конференции (Москва, 14 ноября 2013 г.)*. URL: <http://www.mesi.ru/our/events/detail/124931/>.
6. Бисага Ю.М., Дешко Л.М. Методологія дослідження конституційного права звертатися до міжнародних судових установ та міжнародних організацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. № 21. С. 14–16.
7. Dешко Л., Бисага Ю., Бисага Ю. Public procurement in the healthcare sector: adaptation of the administrative legislation of Ukraine to the EU legislation. *Georgian Medical News*. 2019. №6 (291). P. 126-130.
8. Волков В., Дешко Л. Медичне право – реальність сьогодення. *Інформаційний правовий простір*. 2007. № 18. С. 45–48.

9. Волков В., Дешко Л. На захист медичного права. Юридичний Вісник України. 2006. № 8. С. 8.
10. Dешко L. The principle of «de minimis non curat praetor» in International Law. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. №4. С. 5-15.
11. Dешко L. Patenting of medicinal products: the experience of implementation of the flexible provisions of the TRIPS-plus Agreement by foreign countries and the fundamental patent reform in Ukraine. Georgian Medical News. 2018. №9. P. 161-164.
12. Dешко L. Restitutio in integrum: підходи Європейського суду з прав людини. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 5. С. 365–368.
13. Ezer T., Dешко L., Clark N. G. et al. Promoting public health through clinical legal education: Initiatives in South Africa, Thailand, and Ukraine. Human Rights Brief. 2010. №17/27. P. 32. URL: <http://www.wcl.american.edu/hrbrief/17/2ezer.pdf>.
14. Конституційне право на звернення до Європейського суду з прав людини та механізм реалізації права на виконання його рішень / Г.Ю. Нечипорук, Ю.М. Бисага, В.В. Берч, Л.М. Дешко, Ю.Ю. Бисага, К.О. Нечипорук. Ужгород, ТОВ «РІК-У», 2020.
15. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 р. N 5. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text.
16. Дешко Л. Правове регулювання господарювання в сфері охорони здоров'я: проблеми вдосконалення спеціального законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2007. № 5. С. 57–62.
17. Дешко Л. Державне регулювання ціноутворення на лікарські засоби в країнах Європейського Співтовариства та інших країнах. Підприємництво, господарство і право. 2007. № 5. С. 113–119.
18. Дешко Л. Державне регулювання системи цін на лікарські засоби в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2007. № 6. С. 21–30.